

بسمه تعالی

سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور
معاونت آبخیزداری، امور مراتع و بیابان
دفتر امور مراتع

فرصت ها، نقاط قوت، ضعف،
محدیت ها، چالش ها، مشکلات، راه
کارها و پیشنهادات

دی ماه سال 1402

گروه مرتعداری

- تاکید مقام معظم رهبری در حمایت از نقش پوشش گیاهی در حفظ آب و خاک
- وجود مجموعه قوانین در جهت اجرای طرح مرتع داری منجمله ماده 3 قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع
- تاکید بند 20 فصل دوم اصلاحیه شیوه نامه فنی و اجرائی بهره برداری از مراتع کشور در خصوص تهیه طرح های مرتع داری
- تاکید مقام معظم رهبری در حمایت از نقش پوشش گیاهی در حفظ آب و خاک
- تبیین و احیاء جایگاه ارزش های اکولوژیکی و زیست محیطی مراتع کشور در سطوح ملی و منطقه ای
- فعال شدن مباحث کارشناسی و نظارتی در سطح کارشناسان فنی استان ها و ستاد
- شناسایی و ساماندهی 1021 هزار خانوار بهره بردار مجاز مرتعی در قالب ممیزی بالغ بر 82/2 میلیون هکتار از مراتع
- تدوین تفاهم نامه های همکاری فی مابین دستگاه های اجرایی در راستای مدیریت پایدار مراتع
- تهیه سرفصل های جدید آموزشی ویژه کارکنان و بهره برداران
- تشکیل انجمن های صنفی مرتع داران در برخی استان های کشور
- ر قومی سازی محدوده های ممیزی مراتع و طرح های مرتعداری در 7 استان از کشور و وحدت رویه برای سایر استان ها د ر سال های آتی

تهیه 43/7 میلیون هکتار طرح مرتع داری و احاله مدیریت 24/26 میلیون هکتار طرح مرتع داری

به روز رسانی ابلاغ ناظرین طرح های مرتع داری در سطح کشور

تعیین ظرفیت سالانه مرتع با توجه به نوسانات بارش و ترسالی و خشکسالی های سالانه

ابلاغ راهنمای تهیه و اجرای طرح های مرتع داری در راستای اجرای تکلیف مقرر در ماده 3 قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع

اصلاح قرارداد احاله مدیریت طرح های مرتع داری با هدف حمایت از مجریان طرح های مرتع داری

ابلاغ دستورالعمل اجرایی نحوه پیش بینی و احداث سرپناه در مراتع عشایری کشور

برگزاری دوره آموزشی در مراکز استان ها در خصوص راهنمای تهیه و اجرای طرح های مرتع داری جهت کارشناسان مرتع، اعضای کمیته فنی و تهیه کنندگان طرح

ابلاغ ممنوعیت ها و محدودیت ها در واگذاری عرصه های دارای طرح مرتع داری

جذب دانش آموختگان بخش مرتع در قالب آزمون های سراسری

وجود مطالعات پایه و تحقیقات کاربردی در زمینه مدیریت و بهره برداری از مراتع کشور

یکپارچه نگری در اجرای عملیات در کلیه بخش های سازمان در قالب دستورالعمل های فنی اجرایی ابلاغی و اجرای اکثر عملیات ها در طرح های مرتع داری

- ❖ عدم همسویی، هماهنگی و هدفمند نبودن حمایت های دولت در سه بخش مرتع، دام و علوفه
- ❖ بالا رفتن ارزش زمین و فراهم شدن انگیزه های تخریب و تصرف و تغییر کاربری در عرصه های مرتعی
- ❖ متزلزل شدن انگیزه حفاظت از مرتع در بهره برداران ذیحق ناشی از عدم توجه به حقوق عرفی آنان در واگذاری زمین و تغییر کاربری مراتع
- ❖ افزایش تنش های اجتماعی ناشی از واگذاری ها و تغییر کاربری مراتع به زراعت، باغ، معادن، صنعت، ساختمان، راه و ... بدون توجه به اصول فنی و رعایت حقوق عرفی بهره برداران
- ❖ بهره برداری بیش از حد توان اکولوژیکی از مراتع ناشی از تغییرات شدید محیطی مانند خشکسالی های مستمر
- ❖ کاهش انگیزه کارشناسان برای اشتغال در بخش مرتع به دلیل سختی کار و شرایط اجتماعی
- ❖ لزوم شفاف سازی و تسریع در فرآیند احاله مدیریت طرح های مرتعداری کمبود نیرو، امکانات جهت نظارت و پایش طرح های مرتعداری
- ❖ عدم وجود انگیزه لازم برای کارشناسان ناظر جهت نظارت
- ❖ اتمام مدت قرارداد یا دوره اجرایی در بخش عمده ای از طرح های مرتع داری احاله شده و عدم تعیین تکلیف طرح ها پائین بودن شناخت اکولوژیک منطقه توسط تهیه کنندگان طرح های مرتع داری که منجر به دیده نشدن پتانسیل های عرصه در طرح مرتع داری چند منظوره می شود.
- ❖ بنیه ضعیف مالی بهره برداران و تعدد بهره بردار
- ❖ عدم رعایت دستورالعمل های اجرایی در بعضی از ادارات کل

- ❖ فقر دانش فنی و توان اقتصادی بهره برداران جهت اعمال مدیریت اصولی بر مراتع
- ❖ عدم تبیین جایگاه مرتع و مرتعداری و نقش آن در تولید ناخالص ملی
- ❖ عدم توجه ویژه مسئولین از بعد اعتباری با عنایت به وجود پتانسیل ها در طرح های منابع طبیعی (مرتع داری، جنگل داری، بیابان زدائی و ...)
- ❖ ناهماهنگی دستگاه های اجرایی
- ❖ کمبود برنامه های ترویجی و آموزشی در رابطه با مدیریت مناسب برای بهره برداران
- ❖ بهره برداری سنتی و معیشتی از مراتع
- ❖ فقر و توسعه نیافتگی جوامع روستایی و عشایری
- ❖ عدم تعادل بین تولید و مصرف علوفه در کشور (کمبود 2/8 میلیون تن)
- ❖ بهره برداری مشاعی از مراتع روستایی (80 درصد جمعیت بهره برداران مراتع)
- ❖ کوچک بودن اندازه واحدهای بهره برداری از مراتع کشور
- ❖ فاصله بین سطح طرح های مرتع داری تهیه شده و در دست اجرا (45 درصد طرح های تهیه شده)

- ✓ تغییرات اقلیمی و خشکسالی های وسیع و کاهش تولید علوفه از 10.7 میلیون تن به 8/9 میلیون تن در سال جاری
- ✓ جمعیت مازاد دام و دامدارمتکی به مرتع
- ✓ نظام بهره برداری مشاعی در سطح وسیعی از مراتع
- ✓ سنتی بودن نظام بهره برداری مبتنی بر معیشت خانوار
- ✓ کوچک بودن و تعدد سامان های عرفی بهره برداری از مراتع
- ✓ تغییر ساختار فرهنگی و اجتماعی جوامع روستایی و عشایری در بهره برداری از مراتع
- ✓ عدم سرمایه گذاری جوامع بهره بردار در حفظ و حراست از مراتع
- ✓ عدم علاقه بهره برداران برای تهیه طرح مرتع داری بدلیل عدم وجود مشوق های اجرایی و حمایت های قانونی و تمکن مالی پایین
- ✓ بی نظمی و ناهنجاری های ناشی از ترک دامداری بهره برداران مجاز و اجاره مرتع به دامداران غیر مجاز
- ✓ عدم وجود انگیزه لازم برای کارشناسان ناظر جهت نظارت
- ✓ اتمام مدت قرارداد یا دوره اجرائی در بخش عمده ای از طرح های مرتع داری احاله شده و عدم تعیین تکلیف طرح ها پائین بودن شناخت اکولوژیک منطقه توسط تهیه کنندگان طرح های مرتع داری که منجر به دیده نشدن پتانسیل های عرصه در طرح مرتع داری چند منظوره می شود.

محدودیت ها، چالش ها و مشکلات

- ✓ عدم مشارکت موثر مجریان و بهره برداران مرتعی در مدیریت مراتع
- ✓ ناکارآمدی سیستم تسهیلات بانکی و بیمه مراتع و دام عشایر با توجه به شرایط زندگی عشایری
- ✓ مشکلات ناشی از عدم وجود صنایع تبدیلی فرآورده ها و محصولات دامی، لبنی و مرتعی (گیاهان دارویی، خوراکی، صنعتی و) و ایجاد ارزش افزوده
- ✓ عدم امنیت شغلی و ناکافی بودن حمایت های لازم از سوی دستگاه های دولتی
- ✓ عدم شناخت کافی مسئولین و برنامه ریزان از تولیدات جامعه عشایر و روستائیان
- ✓ ابلاغ 530 ناظر طرح مرتعداری در کل کشور به منظور نظارت بر 24/26 میلیون هکتار طرح مرتعداری احاله مدیریت شده
- ✓ لزوم شفاف سازی و تسریع در فرآیند احاله مدیریت طرح های مرتعداری کمبود نیرو، امکانات جهت نظارت و پایش طرح های مرتعداری
- ✓ متزلزل شدن انگیزه حفاظت از مرتع در بهره برداران ذیحق ناشی از عدم توجه به حقوق عرفی آنان در واگذاری زمین و تغییر کاربری مراتع

- ترویج و فرهنگ سازی به منظور مشارکت حداکثری بهره برداران، مجریان طرح ها، انجمن صنفی مرتعداران با تاکید بر هماهنگی و انسجام بین نهاد ها جهت حفاظت از منابع طبیعی، خود اتکایی، اشتغال پایدار و مولد
- تهیه طرح با مشورت و نظر مرتع دار و بهره بردار و لحاظ نمودن آن ها
- ترغیب مرتعداران به تهیه طرح های مرتعداری با استفاده از بسته های تشویقی
- تنوع بخشیدن به برنامه های آموزشی و ترویجی در تهیه طرح ها
- منطبق کردن محتوای برنامه های آموزشی با مشکلات بهره برداران مراتع
- اقتصادی نمودن طرح های مرتعداری و منظور نمودن پروژه های زود بازده
- آگاهی کامل بهره بردار از مفاد طرح های مرتع داری و مزایای اجرای طرح ها
- برقراری توازن اقتصادی در طرح های مرتع داری
- لزوم بازنگری طرح های مرتعداری توجه به دوره اجرایی طرح و مدت قرارداد
- ایجاد دیدگاه فراسازمانی و تقویت هماهنگی و همکاری بین سازمان های مختلف
- تهیه طرح های مرتع داری تلفیقی با هدف افزایش معیشت دامدار

گروه احیاء و اصلاح مراتع

- فعال شدن مباحث کارشناسی و نظارتی در سطح کارشناسان فنی استان ها و ستاد سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور
- استفاده از ظرفیت بند ب ماده 29 با هدف مشارکت بهره برداران در اجرای عملیات
- استفاده از توان انجمن های صنفی کارفرمایی ایران در جهت تقویت پایداری سیستم های مرتعی کشور با هدف رسیدگی به حقوق مرتع داران و بهبود ارتقاء معیشت آن ها
- تهیه پیش نویس دستورالعمل پیشگیری و مقابله با حریق
- تدوین دستورالعمل های اصلاحی بیمه مراتع
- دست یابی به اطلاعات توصیفی و مکانی چمن زارها در سطح 19 استان
- پهنه بندی محدوده های خشکیدگی گون در استان های اصفهان، لرستان، کردستان، همدان، چهارمحال و پی گیری
- پهنه بندی مناطق دچار حریق
- پهنه بندی و دست یابی به اطلاعات و محدوده های در معرض گرد و غبار در سطح 22 استان از مراتع کشور
- پهنه بندی و رصد پروژه های سالانه اجرایی بهبود و اصلاح مراتع در سراسر کشور
- پهنه بندی مناطق اجرایی عملیات بذر پاشی با استفاده از فن آوری پهباد در 8 استان و 12 محدوده مطالعاتی
- تنظیم تفاهم نامه همکاری با محتوای اهتمام در همکاری برای شناسایی، تولید و ترویج بذور گواهی شده اکوتیپ های برتر گونه های مختلف مرتعی با موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور
- بررسی وضعیت محدوده های مکان محور سامان های عرفی و طرح های مرتعداری در سراسر کشور

نقاط قوت

- تهیه شرح خدمات تبدیل دیمزارهای کم بازده
- ابلاغ سیاست های اجرایی به صورت سالانه به منظور وحدت رویه در اجرای برنامه های بخش های مرتع داری و اصلاح و احیاء مراتع
- تعیین ظرفیت سالانه مرتع با توجه به نوسانات بارش و ترسالی و خشکسالی های سالانه
- پهنه بندی محدوده های ممنوعیت ها و محدودیت ها (پروژه های اجرایی ، گون زارها، ایستگاه های تولید بذر، ایلراه ها و اطراق گاه های کوچ عشایر) به منظور اجتناب از واگذاری
- پیاده سازی پروژه های اصلاحی در قالب دستورالعمل های فنی اجرایی ابلاغی
- تولید بذور استراتژیک مرتعی در ایستگاه های منتخب
- اجرای پروژه های بیولوژیک، بیومکانیک و مدیریتی در مرتع
- تهیه اساسنامه و طرح تاسیس صندوق عمران مراتع
- تهیه سرفصل های جدید آموزشی ویژه کارکنان و بهره برداران
- تهیه طرح تحول احیاء پوشش گیاهی و تولید علوفه در مراتع کشور
- تهیه طرح احیاء چمن زار های کشور
- تهیه طرح مدیریت فنی مراتع قبل، حین و پس از آتش سوزی و راه کارهای احیاء مناطق دچار حریق
- تهیه طرح خشکسالی به منظور مدیریت بحران خشکسالی در مراتع کشور
- تهیه شرح خدمات و حدود وظایف انجمن های صنفی جهت همکاری مشترک با سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور
- همکاری مشترک با قرارگاه جهاد و استفاده از توان مدیران استانداری و شوراهای اسلامی و دهیاران در سلامت حوزه آبخیز
- شناسایی 8660 گونه مرتعی در اقلیم های مختلف مراتع کشور
- تولید بذر و نهال مرتعی گونه های چند منظوره در ایستگاه های مرتعی و توسعه کشت آن ها در مراتع

- ❖ عدم توجه به تخصیص اعتبار و سرمایه گذاری دولت در اعتبارات استانی اصلاح و احیای مراتع
- ❖ بالا رفتن ارزش زمین و فراهم شدن انگیزه های تخریب و تصرف و تغییر کاربری در عرصه های مرتعی
- ❖ متزلزل شدن انگیزه حفاظت از مرتع در بهره برداران ذیحق ناشی از عدم توجه به حقوق عرفی آنان در واگذاری زمین و تغییر کاربری مراتع
- ❖ افزایش تنش های اجتماعی ناشی از واگذاری ها و تغییر کاربری مراتع به زراعت، باغ، معادن، صنعت، ساختمان، راه و ... بدون توجه به اصول فنی و رعایت حقوق عرفی بهره برداران
- ❖ بهره برداری بیش از حد توان اکولوژیکی از مراتع ناشی از تغییرات شدید محیطی مانند خشکسالی های مستمر
- ❖ لزوم تسریع در فرآیند احاله مدیریت طرح های مرتع داری و بالطبع انجام برنامه های بیولوژیک، بیومکانیک و مدیریتی
- ❖ کمبود نیروی انسانی متخصص و عدم وجود انگیزه لازم برای کارشناسان ناظر جهت نظارت
- ❖ بنیه ضعیف مالی بهره برداران در اجرای پروژه های بیولوژیک، بیومکانیک و مدیریتی و سایر پتانسیل ها در طرح های مرتع داری
- ❖ عدم امکان عقد قرارداد متوسط و بزرگ با تشکل های مردمی (بند ب ماده 29)
- ❖ فعال بودن انجمن های صنفی در تعداد محدودی از استان های کشور
- ❖ کمبود و عدم تخصیص به موقع اعتبارات جهت فعالسازی و تجهیز ایستگاههای تولید بذر و نهال مرتعی

- ❖ فقر دانش فنی و توان اقتصادی بهره برداران در اجرای پروژه های بیولوژیک، بیومکانیک و مدیریتی و سایر پتانسیل ها در طرح های مرتع داری
- ❖ عدم کمک سایر دستگاه های اجرایی از قبیل وزارت جهاد کشاورزی، شیلات و... جهت اجرایی نمودن پتانسیل های مراتع در راستای کمک به معیشت بهره برداران
- ❖ کمبود برنامه های ترویجی و آموزشی در رابطه با برنامه های اصلاحی برای بهره برداران
- ❖ عدم اجرای مطلوب بیمه مراتع
- ❖ عدم پایش و ارزیابی اصولی و فنی قبل، حین و بعد از اجرای برنامه های مصوب
- ❖ کمبود نیروی متخصص در مکان یابی دقیق محدوده های اجرایی مطابق با مرز طرح های مرتع داری
- ❖ استفاده از بذور نامناسب و یکساله در برخی از استان ها
- ❖ عدم رعایت دستورالعمل های اجرایی در بعضی از ادارات کل
- ❖ عدم شناسایی گونه های استراتژیک به منظور مدیریت بحران

محدودیت ها، چالش ها و مشکلات

- ✓ ایجاد مخاطرات طبیعی پیش بینی نشده در طرح های مرتع داری و پروژه های اجرایی
- ✓ عدم دسترسی به اطلاعات دقیق مرتع داران به دلیل کمبود نیروی متخصص آمار بردار در سطح مدیریت و کارشناسی در ادارات کل و شهرستان ها
- ✓ عدم همخوانی پروژه های اجرایی پیش بینی شده و مصوب موجود در طرح های مرتع داری با طبیعت از لحاظ فنی
- ✓ عدم رصد دقیق پروژه های اجرایی از طریق سامانه های سنجش از دور و اطلاعات جغرافیایی به دلیل وجود مشکلات امنیتی و عدم دسترسی به اینترنت برای کاربران بخش های رصد و پایش
- ✓ عدم همکاری سایر دستگاه های دولتی در راستای تسهیل به دست یابی اطلاعات هویتی مرتع داران و مجریان طرح های مرتع داری
- ✓ عدم حمایت لازم و کافی از بهره برداران عشایری و روستائی در مواقع بحرانی (خشکسالی و ...)
- ✓ عدم امنیت شغلی و ناکافی بودن حمایت های لازم کارمندان از سوی دستگاه های دولتی
- ✓ عدم آشنایی عشایر و روستائیان با سیستم های نوین چرای و روش های احیاء و اصلاح مراتع
- ✓ کاهش کمی و کیفی پوشش گیاهی و فرسایش خاک به دلیل پیاده سازی غیر فنی پروژه های اجرایی
- ✓ عدم برگزاری کلاس های آموزشی و توجیهی مدون و منظم جهت بالابردن سطح آگاهی و دانش فنی بهره برداران
- ✓ بروز تغییرات اقلیمی و خشکسالی های متوالی در کشور منجر به کاهش پوشش گیاهی و تنوع گونه ای گردیده است.
- ✓ عدم استفاده از فناوری های نوین و کشت مکانیزه در تولید بذر و نهال مرتعی و اجرای پروژه های بیولوژیک و بیومکانیک

- * ایجاد ردیف اعتباری مستقل برای حفاظت، اصلاح و احیاء مراتع و تجهیز ایستگاه ها
- * استفاده از بذور بومی و انجام آزمایشات مورد نیاز از قبیل بررسی وضعیت درجه خلوص و قوه نامیه
- * تعامل ارگان های نظارتی منطقه با کارآفرینان و استعدادهای درخشان در زمینه پایش و ارزیابی پروژه های اصلاح و احیاء مراتع
- * انتقال تکنولوژی به واسطه روش های مختلف به منظور افزایش تولید
- * جذب سرمایه گذاران خارجی و داخلی به عنوان تامین کنندگان مالی برای توسعه سایر استعدادهای مرتع
- * ایجاد شرایط مناسب برای بازاریابی بین المللی در خصوص گونه های مختلف مرتعی
- * ایجاد اطلس گیاهان مرتعی کشور به منظور شناسایی این گونه ها، مکان های پراکنش و نواحی مناسب کشت جهت استفاده علاقه مندان به سرمایه گذاری در این صنعت
- * تدوین قوانین و ضوابط جمع آوری، تولید و بسته بندی بذور جمع آوری شده از محل پروژه های اجرایی و ایستگاه های تولید بذور مرتعی
- * هدایت تسهیلات بانک های دولتی و خصوصی در جهت توسعه و پراکنش گونه های مرتعی در کشور
- * استفاده از توان و ظرفیت مراکز دانش بنیان جهت پیاده سازی روش های نوین در اجرای پروژه های بیولوژیک، بیومکانیک و مدیریتی در مراتع
- * برگزاری کلاس های توجیهی و ترویجی در رابطه با اجرای روش های صحیح پروژه های بهبود و اصلاح مراتع با تکیه بر نکات فنی

- تقویت و تامین اعتبارات طرح مدیریت پایدار مراتع کشور از محل اعتبارات درآمد عمومی، درآمد متفرقه (ماده 13) و ماده 17
- اختصاص بیشتر اعتبارات ماده 17 (با توجه به اینکه بیش از 80 درصد از معادن یا مجوزهای بهره برداری اخذ شده در عرصه های مرتعی کشور اتفاق می افتد)
- پی گیری اختصاص بخشی از درآمد شرکت های آب و فاضلاب به احیاء مراتع با توجه به نقش بی بدیل مرتع در تولید آب
- توجه به همسویی و هم افزایی بیشتر سازمان ها و ادارات فرا دستگاهی
- پی گیری جهت تصویب سند و طرح کاهش تبعات ناشی از اثرات خشکسالی در مراتع کشور
- تخصیص اعتبارات ملی به منظور حمایت از ایستگاه های تولید بذر و نهال مرتعی
- اولویت بخشی به عملیات های بیولوژیکی و بیومکانیکی و تبیین اهمیت آن در بین سیاست گذران
- برنامه ریزی برای توسعه کشت و اهلی کردن گونه های مهم گیاهان مرتعی و دارای ارزش اقتصادی
- جذب کارشناسان فنی و متخصص در دفتر امور مراتع و بخش مرتع استان ها
- توجه ویژه با هدف افزایش انگیزه مادی و معنوی به کارشناسان بخش مرتع در استان ها و شهرستان ها
- عملیات بیولوژیکی (بذر پاشی) با پهباد
- استفاده از فناوری های نوین و کشت مکانیزه در تولید بذر و نهال مرتعی و اجرای پروژه های بیولوژیک و بیومکانیک

- منطبق کردن محتوای برنامه‌های آموزشی با مشکلات بهره برداران مراتع
- آگاهی کامل بهره بردار از مفاد برنامه های اجرایی مصوب موجود طرح های مرتع داری
- ایجاد دیدگاه فراسازمانی و تقویت هماهنگی و همکاری بین سازمان های مختلف
- تقویت اعتبارات جهت اجرای پروژه های اصلاح واحیاء مراتع به صورت ملی
- آموزش و فرهنگ سازی بهره برداران
- ضرورت تامین نهاده جهت افزایش تولید علوفه در دیمزارها توسط دستگاه ها و ارگان های ذیربط در راستای اجرای طرح های مرتع داری و کاهش فشار مضاعف به مراتع
- استفاده بهینه از پس چر مزارع برای چرای دام بجای آتش زدن کاه و کلش باقیمانده در مزارع و غنی سازی آن با ملاس چغندر قند و جایگزین نمودن علوفه کاری در اراضی زراعی و مستثنیات قانونی اشخاص در زیر اشکوب جنگل
- استفاده از آب های نامتعارف و گیاه پالایی با گونه های مختص مراتع در مکان های مستعد
- ارائه راهکارهای امنیتی به منظور تسریع در رصد پروژه های اجرایی انجام شده در سطح مراتع کشور

گروه گیاهان داروئی

- اراده و تمایل مسئولین طراز اول کشور به بهبود و توسعه صنایع گیاهان دارویی ایران
- وجود گونه های دارویی متنوع با توجه به شرایط اقلیمی یازده گانه در کشور
- به فعل در آوردن استعدادهاي بالقوه موجود در رویشگاه هاي واجد محصولات با ارزش دارویی - صنعتی با هدف توسعه و ایجاد فرصت هاي شغلي گیاهان دارویی و ژنوتیپ های مختلف آن ها در مرتع، بخشی از منابع ژنتیکی و غنای تنوع زیستی مراتع می باشند که می تواند برای تولید گیاهان، به عنوان منبع تأمین بانک بذر اولیه جهت تکثیر و اهلی سازی در عرصه های کشاورزی مورد استفاده قرار گیرد.
- مشارکت واقعی بهره برداران عرفی به دلیل ارزش اقتصادی زیاد محصولات و حفاظت پایدار و مدیریت بهینه عرصه ها با جذب و تاکید بر مشارکت جوامع محلی
- با توجه به تحریم های ظالمانه، ایجاد شرایط مناسب به توسعه گیاهان دارویی و در نتیجه ایجاد پوشش گیاهی که باعث حفاظت آب و خاک می گردد.
- به دلیل اقتصادی بودن و بیلان مثبت طرح در طرح های احیاء و بهره برداری، درآمدی به صورت بهره مالکانه برای دولت ایجاد می کند و اجرایی نمودن طرح های تهیه شده غیر فعال باعث افزایش ارزش اقتصادی و بهبود معیشت بهره برداران خواهد بود.
- به دلیل ارزش اقتصادی بالای گیاهان دارویی، خوراکی و صنعتی امکان احداث صنایع تبدیلی و واحدهای کوچک اقتصادی، امکان پذیر می باشد که توجیه اقتصادی کشت گیاهان دارویی - صنعتی 2 تا 3 برابر سایر طرح ها می باشد که ارتباط شرکت های دانش بنیان باید در این زمینه قوی تر و موثر تر باشد.
- با توجه به اجرای طرح های مرتعداری تلفیقی و بهره برداری گیاهان دارویی - صنعتی باعث کاهش تعداد دام و دامدار و حفاظت از عرصه ها خواهد بود.
- ایجاد اشتغال در راستای اجرای طرح های تلفیقی - بهره برداری در عرصه های ملی با توجه به توسعه گیاهان دارویی امکان پذیر می باشد.
- امکان ارزآوری ناشی از صادرات در راستای تولید ناخالص داخلی ملی

- ❑ راه اندازی سامانه سمطا(محصولات فرعی جنگلی و مرتعی
- ❑ ثبت کلیه اطلاعات قرارداد های منعقد، فیش های واریزی، اصلاح، بهره برداری و صدور گواهی حمل از طریق سامانه
- ❑ اقدامات اجرایی محصولات فرعی بر اساس سیاست ها و ضوابط حفظ، احیاء، اصلاح، توسعه، بهره برداری و صادرات محصولات (فرآورده ها) فرعی جنگل و مرتع
- ❑ ابلاغ کلیه بخشنامه و دستور العمل های لازم در خصوص جلوگیری از قاچاق محصولات(ماده 25 مکرر و تبصره های ذیل آن قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز)، نحوه بهره برداری، حمل و صادرات بخصوص گیاهان دارویی و صنعتی یکساله و بذور دارویی و مرتعی
- ❑ تعیین قیمت پایه محصولات دارویی و صنعتی
- ❑ بهره برداری از گیاهان دارویی در قالب طرح های مصوب تلفیقی، به بهره برداران عرفی منطقه
- ❑ تنوع اقلیمی و وجود گونه های گیاهی متنوع دارویی بومی و انحصاری در ایران
- ❑ سازگاری و عملکرد مطلوب گیاهان دارویی جهت تغییر الگوی کشت
- ❑ وجود تجربه اجرای طرحهای مختلف تحقیقاتی در کشور
- ❑ تقاضای روز افزون بازارهای جهانی به گیاهان دارویی
- ❑ ارتباط تنگاتنگ با موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع
- ❑ تهیه بانک اطلاعات طرح های بهره برداری از مراتع
- ❑ قطب بندی گیاهان دارویی

- ❖ نداشتن ردیف اعتباری مستقل برای حفاظت، اصلاح و توسعه گیاهان دارویی
- ❖ کمبود تحقیقات کاربردی در زمینه محصولات فرعی علی الخصوص روش علمی کشت و احیاء در عرصه ها جهت گونه های مختلف و روش مناسب شیوه های بهره برداری
- ❖ عدم نیروی کافی متخصص در ادارات کل و شهرستان ها
- ❖ عدم استقرار پاسگاه ها حفاظتی و عدم امکانات لازم در طول بهره برداری
- ❖ عدم امکان استفاده از مشاورین و پیمانکاران جهت امر نظارت به دلیل عدم اعتبار در خصوص بخش بهره برداری
- ❖ عدم حمایت بهره برداران در بروز حوادث غیر مترقبه (خشکسالی، سیل و...) که منجر به کاهش و تولید محصولات فرعی می گردد .
- ❖ با توجه به تعدد بهره بردار در رویشگاه های موجود تغییر معیشت بهره برداران به سختی امکان پذیر می گردد.
- ❖ به دلیل عدم ریسک پذیری بهره برداران اجرایی برنامه ریزی برای بهره برداری از گیاهان دارویی به سختی صورت می گیرد.
- ❖ انجام نشدن یا انجام ناقص و بی کیفیت تعهدات احیایی موضوع قرارداد های منعقد شده بهره برداری

محدودیت ها، چالش ها و مشکلات

- ✓ کاهش شدید تنوع زیستی گونه های دارویی، خوراکی و صنعتی بومی در طی سالیان اخیر بواسطه خشکسالی های اخیر
- ✓ تغییرات اقلیمی و در نتیجه بروز پدیده خشکسالی و کاهش شدید منابع آبی
- ✓ فقدان شاخص های ارزش گذاری مطابق با استانداردهای روز در بخش عرضه محصولات دارویی چه در بخش عطاری ها و چه به صورت ماده خام برای شرکت های دارویی
- ✓ نبود سیاست های هدفمند و تمرکز بر پایان نامه ها و تحقیقاتی که صرفا جنبه کتابخانه ای دارند
- ✓ نوسان قیمت ها و نبود خریداران از مشکلا عمده کاشت گیاهان دارویی
- ✓ بالا بودن هزینه تولید، عدم بازاریابی فعال و بین المللی و دلال بازی در خام فروشی
- ✓ خطر انقراض گیاهان دارویی ایران به دلیل برداشت بی رویه و قاچاق
- ✓ خطر انقراض گیاهان دارویی ایران به دلیل برداشت بی رویه و قاچاق
- ✓ رویکرد به تولید گیاهان دارویی بدون شناخت و مهار
- ✓ نوسانات تولید داخلی از جمله ممنوعیت بهره برداری در خشکسالی ها و عدم صدور مجوز بهره برداری از جانب برخی استان ها که باعث ایجاد بازاری نامطمئن و پر نوسان از نظر قیمت محصول می گردد.
- ✓ ضعف بنیه مالی، برخی بهره برداران که با منابع طبیعی قرارداد منعقد نموده اند به دلیل فقر شدید مالی توان چند هفته نگهداری محصول جهت ارائه به مامور منابع طبیعی و اخذ پروانه حمل را ندارند و محصول تولید شده را به واسطه ها می فروشند.
- ✓ عدم تخصیص اعتبار ملی در خصوص شناسایی پتانسیل های گیاهان دارویی و تهیه طرح بهره برداری
- ✓ فقدان تقاضای کافی و مؤثر برای تشویق و توجیه سرمایه گذاری

راه کار ها و پیشنهادات

- ایجاد ردیف اعتباری مستقل برای حفاظت، اصلاح و توسعه گیاهان دارویی
- ایجاد مراکز غیر دولتی برای جمع آوری اطلاعات و احیای گنجینه گیاهان دارویی بر اساس نیاز بازار
- استفاده از نیروهای متخصص بومی جهت تنظیم استانداردهای لازم و انجام آزمایشات مورد نیاز
- تعامل ارگان های نظارتی منطقه با کارآفرینان
- هویت بخشیدن به تمام فرآورده های سنتی که در طی قرن ها مصرف توسط افراد جامعه امتحان خود را پس داده اند.
- شناسنامه دارکردن گیاهان دارویی
- جلوگیری از خام فروشی به منظور ایجاد صنایع وابسته و زایشی
- جلوگیری از خروج غیر قانونی گیاهان دارویی از مبادی غیر رسمی
- انتقال تکنولوژی بواسطه روش های مختلف به منظور افزایش تولید
- جذب سرمایه گزاران خارجی و داخلی بعنوان تامین کنندگان مالی جهت انجام فرایندهای صنعتی
- ایجاد شرایط مناسب برای بازاریابی بین المللی در خصوص گونه های مختلف گیاهان دارویی
- توسعه صنایع تبدیلی گیاهان دارویی جهت جلوگیری از صادرات گیاهان دارویی خام
- ایجاد اطلس گیاهان دارویی کشور به منظور شناسایی گونه های گیاهی دارویی و نواحی مناسب کشت جهت استفاده علاقه مندان به سرمایه گذاری در این صنعت
- ایجاد ارتباط سیستماتیک بین مراکز تولید و فروش و توسعه بازار یابی با ایجاد برند های مخصوص داروها با منشاء گیاهی
- تدوین قوانین و ضوابط جمع آوری، تولید، بسته بندی، فرآوری و صادرات گیاهان دارویی
- هدایت تسهیلات بانک های دولتی و خصوصی در جهت توسعه پایدار فعالیت های گیاهان دارویی
- حمایت از ایجاد مرکز تولید گیاهان دارویی مادری (بذر، نشاء و نهال)
- برگزاری کلاس های توجیهی و ترویجی در رابطه با نحوه بهره برداری حفظ و احیاء
- پیشنهاد و تعیین حق الکشف برای نیروهای نظامی و انتظامی در ازای بازداشت محصولات فرعی موضوع تبصره 7 ماده 3 که به صورت غیر مجاز برداشت و حمل می شوند.
- بومی سازی علوم و فناوری های پیشرفته در حوزه گیاهان دارویی و حفاظت از منابع طبیعی

گروه مدیریت چرا و ساماندهی کوچ

- ممیزی و شناسایی 1/021 میلیون مرتعدار در سطح 82/2 میلیون هکتار عرصه های مرتعی و بسترسازی برای موضوعات حاکمیتی با اهمیتی چون اخذ عوارض چرای دام، تهیه و اجرای طرح مرتعداری و رعایت حقوق بهره‌برداران در طرح های عمومی و عمرانی مختلف، جلب مشارکت
- تشکیل کار گروه های ملی و استانی مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ قبل از آغاز و حین فصل کوچ عشایر با حضور ارگان های ذی‌مدخل جهت جلوگیری از کوچ زودهنگام و تسهیل، خدمات رسانی بهتر و ایجاد نظم و انضباط در زمان کوچ عشایر
- برگزاری دوره های ضابطین خاص دادگستری و دریافت کارت مربوطه
- برنامه ریزی برای تشکیل شورای ملی مدیریت چرا و ساماندهی کوچ به منظور هم افزایی در مدیریت مراتع کشور و جلب مشارکت مرتعداران
- کمیسیون های بند 42 و 49 فصل دوم اصلاحیه شیوه نامه فنی و اجرایی بهره‌برداری از مراتع کشور با اهداف رسیدگی به اعتراضات قبل و پس از صدور پروانه چرای دام، ابطال مجوز چرای دام متخلفین و رفع اختلافات مرزی سامان های عرفی

□ قوانین و اسناد بالادستی موجود از جمله قانون حفاظت و بهره برداری؛ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و آئین نامه اجرایی آن، تبصره ۱ ماده ۴۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و اصلاحات بعدی و آئین نامه اجرایی آن، ماده ۱۸ قانون نظام جامع دامپروری، ماده ۲۹ برنامه احکام دائمی کشور، ماده ۱۴ قانون افزایش بهره‌وری

□ ابلاغ اصلاحیه شیوه نامه فنی و اجرایی بهره برداری از مراتع کشور در ۵ فصل مجزا شامل فصل اول: تعاریف، فصل دوم: نحوه ممیزی مرتع، فصل سوم: وظایف، تکالیف و تعهدات مرتعداران، فصل چهارم: شرایط ابطال پروانه چرای دام و نحوه تعیین مجری طرح مرتعداری بلامعارض، فصل پنجم: دریافت و پرداخت حقوق عرفی (1399/05/11 – 99/1/13261)

□ ابلاغ دستورالعمل اجرائی مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ (99/1/44545) – (1399/12/25)

□ تنظیم تفاهم نامه دفتر امور مراتع با فرماندهی یگان حفاظت

□ راه اندازی بانک تحت وب اطلاعات مراتع کشور در سامانه مدیریت جامع منابع طبیعی (سمطا)

نقاط ضعف عمدتاً از خارج از سازمان نشأت می‌گیرد و دارای اثر هم افزا بر چالش‌ها و محدودیت‌هایی است که این سازمان با آن‌ها

دست و پنجه نرم می‌کند:

- ❖ کم توجهی به اهمیت اکوسیستم مرتع و مشارکت مرتعداران در تنظیم قوانین و برنامه‌های توسعه کشور
- ❖ بی توجهی و عدم همکاری سایر ارگان‌ها در اجرای وظایف ذاتی مرتبط با امور خدمات‌رسانی، فرهنگسازی، سرمایه گذاری، اشتغال و غیره
- ❖ عدم حمایت از ماهیت حاکمیتی مدیریت چرای دام
- ❖ وجود دیدگاه مردم داری به جای مرتع‌داری در محاکم قضایی در تصمیم‌گیری برای پرونده‌های تخلف
- ❖ عدم تحقق پلاک کوبی دام در مراتع
- ❖ عدم تحقق رعایت حقوق بهره‌برداران سامان‌های عرفی واقع در مناطق چهارگانه محیط زیست و در نتیجه سردرگمی در مدیریت این مراتع
- ❖ سیاست‌های اقتصادی کلان منجر به تغییرات قیمت دام و نهاده‌های دامی منجر به گسیل دام مازاد به مراتع
- ❖ محدودیت‌های اشتغال برای جمعیت روستایی و عشایر منجر به افزایش تعداد دام و دامدار غیرمجاز و مازاد بر ظرفیت مراتع
- ❖ عدم ساماندهی عشایر فاقد پروانه چرای دام توسط ارگان‌های ذیربط

محدودیت ها، چالش ها و مشکلات

- ✓ تغییر اقلیم، خشکسالی و کاهش توان بازیابی طبیعی مراتع
- ✓ خلاء موجود (5 ماهه) بین زمان بهره‌برداری مجاز از مراتع ییلاقی و قشلاقی (ممنوعیت استفاده از مراتع در این خلاء و نیاز به تأمین نهاده دامی مورد نیاز دامداران)
- ✓ ملاحظات معیشتی و اقتصادی و امنیتی محدودکننده اعمال برخورد قانونی با مرتعداران متخلف
- ✓ حتی اگر در اجرای قوانین مجوز چرای دام اشخاص متخلف باطل گردد با توجه به مسائل معیشتی و امنیتی، خصوصاً در مراتع روستایی، اخراج دامدار از مرتع مورد بهره‌برداری و تعیین بهره‌بردار جدید عرف‌های بلامعارض شده بدون حمایت سایر دستگاه‌ها غیر ممکن است.
- ✓ عدم تناسب اعتبارات، امکانات، و نیروی متخصص با سطح وسیع و صعب العبوری مراتع
- ✓ تغییر کاربری های ناشی از اجرای طرح‌های عمومی عمرانی، معدن کاوی و غیره
- ✓ جمعیت مرتعدار مازاد در سطح مراتع (تعدد بیش از اندازه دامدار مجاز و غیرمجاز)
- ✓ مشاعی بودن مراتع و ایجاد تفکر سودجویانه در بهره‌برداری از مراتع
- ✓ پایین بودن سطح فرهنگ، سواد و بنیه مالی مرتعداران
- ✓ رقابت در بهره‌برداری از مراتع به خصوص بین روستائیان و عشایر
- ✓ محافظه کاری و عدم همکاری دامداران در ارائه اطلاعات خود

- تبیین جایگاه مرتع در قوانین، شورای عالی، کمیسیون‌ها و قرارگاه‌های مرتبط با امنیت غذایی کشور

- تشکیل شورای ملی مدیریت چرا و ساماندهی کوچ در راستای ایجاد دیدگاه فرا وزارتخانه‌ای در امر مدیریت مراتع کشور و جلب مشارکت بهره‌برداران

- تقویت اعتبارات و تجهیزات متناسب با سطح و سختی کار در مراتع

- جذب نیروهای متخصص متناسب با پست‌های سازمانی تعریف شده

- آموزش و فرهنگ سازی در راستای حفظ و صیانت از عرصه های منابع طبیعی از طریق رسانه‌های پر مخاطب

- تبیین و تصویب تعرفه قانونی خدمات امور مراتع

- جذب و به کارگیری فارغ التحصیلان بخش مرتع به منظور نظارت بر معدن کاوی و اجرای طرح‌های عمومی و عمرانی خرد و کلان به منظور حفظ و احیاء عملکرد مرتع

- حمایت از صنایع تبدیلی مرتبط با محصولات دامی و غیر دامی مراتع به منظور افزایش بازهی و جلوگیری از

هدررفت تولیدات، بومی‌سازی و تقویت اشتغال

- حمایت از طرح‌های مرتعداری تلفیقی و **تسهیل در صدور مجوزهای** مربوطه به منظور کاهش وابستگی به علوفه مراتع و حذف دام مازاد
- **تأمین علوفه، آب و نهاده‌های دامی به مقدار کافی** متناسب با نیاز تولید گوشت کشور در زمان مناسب به منظور جلوگیری از کوچ زودهنگام و بهره‌برداری غیرمجاز از مرتع علی‌الخصوص در خلاء زمانی بین ییلاق و قشلاق و بالعکس که بهره‌برداری از مرتع جایز نمی‌باشد.
- **توجه ویژه استانداران** به مدیریت پایدار مرتع و جدیت و تداوم در تشکیل کارگروه استانی مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ و پیگیری اجرای مصوبات آن
- **پیشگیری از تغییر کاربری** مرتع و همچنین حذف جانب داری و اعمال فشار از سوی مسئولین در سطوح مختلف برای موافقت با واگذاری‌ها
- **اجرای دقیق مصوبات کارگروه‌های ملی و استانی** توسط تمامی سازمان‌ها و دستگاه‌های ذی‌مدخل
- تبیین جایگاه پروژه مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ در **اثربخشی وظایف سایر وزارتخانه‌ها و دستگاه‌ها** از جمله وزارت نیرو و سازمان مدیریت بحران کشور در پیشگیری از هجوم گرد و غبار، تقویت سفره‌های آب زیرزمینی، افزایش عمر مفید مخازن سدها و تولید برق و مشخص نمودن سهم آنها در تحقق اهداف پروژه
- **ساماندهی عشایر اسکان یافته** از طریق صدور اسناد مالکیت، تصویب قوانین مرتبط، افزایش بازدهی کشاورزی اراضی تخصیص یافته و یا ایجاد فرصت‌های تولیدی سازگار با معیشت عشایر در این اراضی و ...

گروه برنامه ریزی، نظارت و
ارزیابی طرح ها

- به کارگیری سامانه تحت وب مجوزهای الکترونیکی کشاورزی (سماک) در راستای توسعه خدمات الکترونیکی دستگاه های اجرایی به منظور کاهش فرآیند های درون سازمانی
- اخذ عوارض صدور و تمدید پروانه چرا به شکل الکترونیکی که از قابلیت های اعلام برخط دامداران فوت شده و اتصال به درگاه ملی مجوز ها، امکان گزارش گیری بر خط مشخصات، پرداختی ها و...
- دسترسی به اطلاعات موافقتنامه های ابلاغی، اعتبارات مصوب و تخصیصی و پیشرفت فیزیکی طرح های ملی و استانی در سامانه سیماب
- تهیه نظام نامه استفاده از ظرفیت فارغ التحصیلان رشته های منابع طبیعی در جهت نظارت بر اجرای طرح های مرتعداری

- به روز رسانی ممیزی و تنسيق سامان های عرفی مرتعداران به مساحت 99/6 میلیون هکتار از سطوح مرتعی، جنگلی و بیایانی کشور
- شناسایی بیش از 1/021 میلیون خانوار بهره بردار چرای دام به عنوان دامدار ذی صلاح در مراتع کشور به منظور ساماندهی چرای دام
- به روزرسانی اطلاعات تهیه طرح های مرتعداری و طرح های تلفیقی چند منظوره با رویکرد اقتصادی در مساحتی بالغ بر 43 میلیون و 700 هزار هکتار از مراتع کشور
- به روزرسانی اطلاعات تصویب طرح های مرتعداری در کمیته های فنی و تخصصی استان توسط کارشناسان خبره و توانمند
- به روزرسانی اطلاعات احاله مدیریت بیش از 24/26 میلیون هکتار طرح های مرتعداری به منظور جلب مشارکت بهره برداران در حفاظت و اجرای برنامه های مصوب طرح

- ❖ ضعف در چارت سازمانی بخش مرتع با توجه به تعدد وظایف و سطح عرصه های مرتعی کشور و برنامه های طرح های مصوب
- ❖ مغفول ماندن ارزشمندی مراتع با توجه به اهمیت بازاری و غیر بازاری و زیست محیطی آن
- ❖ غیر اقتصادی بودن بهره برداری از مراتع و کوچک بودن سامان های عرفی و تعدد بهره بردار و دامداران خرده پا که منجر به عدم تمایل ایشان در پروژه های مشارکتی می گردد.

- ✓ نبود سند آمایش سرزمین (استعدادهای بالقوه) به عنوان مبنای برنامه ریزی در مراتع
- ✓ اختصاص حجم اعتباری نامتناسب در راستای مدیریت و اصلاح و احیای مراتع کشور، با توجه به وسعت عرصه های مرتعی و برنامه های مصوب طرح های مرتعداری
- ✓ تخصیص اعتبارات موافقتنامه های مصوب در زمان نامناسب (با توجه به محدودیت های اجرایی، فصل کشت و رویش گیاهان)
- ✓ اختصاص حداقل اعتبارات در موافقتنامه های استانی به بخش مراتع

- اختصاص ردیف اعتباری مناسب جهت تهیه و بازنگری طرح های مرتعداری ضعف بنیه مالی مرتعداران (با لحاظ نمودن سهمی به عنوان مشارکت اعتباری دولت)
- اختصاص ردیف اعتباری ملی به منظور ارزیابی اثر بخشی اقدامات اجرایی
- پیگیری های جذب اعتبارات در قالب موافقتنامه های استانی اصلاح و احیای مراتع و رویشگاه های گیاهان دارویی - صنعتی
- پیش بینی اقدامات حمایتی از بهره برداران ذی نفع در خصوص (اعطای تسهیلات تامین علوفه، توسعه کشت علوفه در دیمزارهای کم بازده و ...) در جهت کاهش فشار دام بر مراتع
- تهیه طرح های مناسب جهت اختصاص اعتبارات بین المللی در جهت مدیریت مراتع
- استفاده از خدمات سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی در تهیه طرح و نظارت بر طرح ها